

Ženy, sport a stereotypy

Mgr. Václav Petráš - sportovní psycholog

ÚVOD

Následující text je reakcí na článek "Kauza Gabriela Koukalová: Holky chtějí remizovat aneb Ničí vrcholový sport ženy?" (Haník, 2018).

Věnuje se některým argumentům a názorům, které byly v tomto článku autorem uvedeny, zejména z pohledu sportovní psychologie. Poukazuje na některé logické chyby a nesprávné předpoklady, vycházející spíše ze stereotypů, než z aktuálních psychologických poznatků.

MUŽSKÝ A ŽENSKÝ PRINCIP

Celý výše zmiňovaný článek se točí okolo jednoho základního předpokladu - že ženy a muži se zásadně odlišují. Tyto rozdíly jsou pak v článku dále rozváděny v kontextu sportu, partnerských vztahů či vedení domácnosti.

Začněme tedy jednoduchou otázkou - jsou muži a ženy stejní? Samozřejmě, že nikoli. Existují rozdíly na biologické úrovni, lišíme se v tak základních fyzických attributech, jako je průměrná výška či váha.

Ale co z hlediska psychiky? Článek totiž nabízí jasný pohled na věc, ve stylu "muži jsou z Marsu, ženy z Venuše".

Muži mají podle autora svůj princip (racionálnost, moc, ješitnost, schopnost zvládat tlak a prohry, "konfrontační přístup, který vyhrává zápasy", "velké myšlenky") a ženy ten svůj (iracionálnost, snaha remizovat, empatie, preference tréninků oproti zápasům, snížená schopnost zvládat tlak a prohry, neschopnost "konfrontačního přístupu", podpora mužů při jejich "velkém myšlení").

Tvrzení typu „muži mají racionální myšlení, ženy pocitové“ z nás ve své podstatě dělá dva zcela odlišné tvory. Dva tvory, kteří se psychicky liší na tak základní úrovni, jako je jejich hlavní motivace či způsob rozhodování.

Psychologie na vysokých školách by podle této logiky měla být vyučována ve dvou verzích - "mužská psychologie" a "ženská psychologie". Což, pochopitelně, neodpovídá realitě.

Stejně tak, pokud by psychické rozdíly mezi muži a ženami byly skutečně tak zásadní, měly by již být definitivně výzkumně potvrzeny. Jenže, tak tomu opět není.

V roce 2005 byla publikována analýza několika stovek psychologických výzkumů (čtyřiceti šesti meta-analýz), které se rozdílům mezi muži a ženami věnovaly v průběhu několika posledních desetiletí (Hyde, 2005).

Tato analýza dospěla k závěru, že rozdíly mezi pohlavími buď nejsou prokazatelné vůbec, či jsou zcela minimální, a to téměř ve všech sledovaných oblastech, jako byly kognitivní schopnosti, verbální a neverbální komunikace, psychologické vlastnosti a rysy, základní motorické dovednosti, sebevědomí, morální uvažování či vůdcovské schopnosti. Navíc nejsou případné rozdíly neměnné, tedy, pokud se rozdíly hledaly v jiném prostředí, v jiné době a jiném kontextu, mohly se výsledky zásadně změnit.

Výrazné rozdíly byly nalezeny pouze ve čtyřech oblastech - v tom, jak daleko dokáží muži a ženy dohodit, v míře fyzické agresivity (násilí) a ve dvou tendencích, týkajících se sexuálního chování.

Americká psychologická asociace vydala prohlášení, ve kterém se ztotožnila se závěry výše uvedené analýzy, a kde zároveň zdůraznila, že přetrvávající nepodložená tvrzení o zásadních psychických rozdílech mezi muži a ženami mohou uškodit jak ženám - například z hlediska pracovních příležitostí - tak i partnerským dvojicím či dětem a adolescentům obou pohlaví (APA, 2005).

Tedy, nejsou výzkumné podklady pro tvrzení o tom, že muži jsou "racionální" a ženy "pocitové". Neexistuje empiricky podložený důvod myslet si, že ženy jsou hůře vybaveny pro zvládnutí tlaku, či že jsou méně soutěživé. Nemáme ani podklady pro úvahu, že muži jsou hnáni touhou po moci a ženy po harmonii ("remíze"). Naopak, v podstatě všechna podobná tvrzení v článku jsou v přímém rozporu s desítkami let psychologických výzkumů.

Představy o mužském a ženském psychickém "principu", uvedené v článku v nejrůznějších kontextech (sport, vztahy, domácnost), tedy nemají podklad v psychologii, ale ve zpopularizovaných stereotypch a mýtech.

I kdybychom pak z nějakého důvodu nechtěli věřit psychologickým výzkumům, můžeme úvahu o zásadních rozdílech v myšlení mužů a žen ověřit v jiných oblastech.

Jestliže muži uvažují racionálně a ženy pocitově, neměly by mít ženy například zcela odlišné volební preference? Pokud by se ženy rozhodovaly podle jiných hodnot a skrze jiné myšlenkové procesy, měly by se přece projevit výrazné rozdíly. "Ženské volby" by měly mít úplně jiné vítěze a jiné poražené, než ty "mužské". Jenže tomu tak není. Rozdíly mezi muži a ženami jsou i zde minimální (Mazák, 2016).

Znamená to tedy, že vůbec žádné rozdíly neexistují? Nikoli, ale znamená to, že když v určité oblasti existují, jsou mnohem mírnější, než nás učí mýty o mužích a ženách. Nejsme od základu jiní. Jsme si od základu velmi, velmi podobní. A všichni se pak od sebe vzájemně lišíme, protože jsme každý individuální lidská bytost.

A jelikož je individuální variabilita u lidí obrovská, řada lidí se s pohlavními stereotypy neshoduje vůbec, ale je klidně možné, že se někdo v mužském či ženském "principu" zcela poznává. Není to však tím, že by tyto principy byly jakousi univerzální vrozenou

záležitostí, ale třeba tím, že se tento člověk sžil s rolí, která se od něj na základě rozšířených stereotypů očekává.

Člověk tedy není definován svým pohlavím. To, že o někom víme, jestli je muž, či žena, neznamená, že víme, jakou má motivaci, jaké má sebevědomí, či jakou roli zastává v partnerském vztahu.

Ostatně už jen základní logika předpokladu, že můžeme znát něčí komplexní psychologický profil na základě jednoho znaku (pohlaví), je stejně chybná, jako předpoklad, že můžeme znát psychologický profil člověka podle jeho barvy pleti, délky vlasů, náboženského vyznání či sexuální orientace. Nemůžeme.

V tomto "profilování" je druhý zásadní problém článku.

I kdybychom došli k závěru, že se muži a ženy v určité psychické vlastnosti liší, opírat se o "práci s průměry" si možná může dovolit statistický úřad, ale nikoli někdo, kdo pracuje s jednotlivci v osobním kontaktu. K těm nejdůležitějším vztahům ve sportu - mezi trenérem a svěřencem, ale i mezi rodičem a mladým sportovcem - není možné přistupovat se stereotypními předpoklady a aplikovat v nich "průměrné rozdíly".

Tyto vztahy (a obecně vztahy v oblasti práce s dětmi a mladými lidmi), by měly být založeny na individuálním přístupu a poznání každého jednotlivce s jeho specifiky.

Pro lepší ilustraci toho, proč je "profilování" na základě průměrných rozdílů při práci s jednotlivci tak chybné, si můžeme uvést jeden nadlehčený hypotetický příklad.

V průměru existuje mezi obyvateli Prahy a Moravskoslezského kraje řada odlišností - v dosaženém vzdělání či třeba v příjmech.

Představme si tedy, že na letní hokejový kemp přijedou dva mladí hráči, které tamní trenér do té doby neznal. Jeden je hráčem Sparty a druhý je hráčem Vítkovic.

Trenér si je vědom statistických rozdílů mezi obyvateli Prahy a Moravskoslezského kraje, a proto ke každému hokejistovi přistupuje jinak.

Předpokládá, že spartánský hráč bude z bohatší rodiny, tudíž bude možná více "rozmazlený" a bude hůře reagovat na nekomfort, ale zároveň bude vzdělanější a tedy i rychleji schopen pochopit nová cvičení.

Vítkovický hráč podle něj nejspíše bude z chudších poměrů, bude tedy zvyklejší na tvrdší podmínky, ale bude méně vzdělaný a tudíž mu bude potřeba vysvětlovat nová cvičení pomaleji.

Věřím, že tomuto zkratkovitému uvažování trenéra bychom se všichni zasmáli a označili ho za zcestné, protože zatím o těchto dvou hráčích neví vůbec nic. Jakýkoli předpoklad, který vyvozuje ze statistických rozdílů, není podložen reálnými informacemi o daných jednotlivcích.

Rozdílný přístup k jednotlivým mužům či ženám na základě určitých "průměrných hodnot" je založen na úplně stejně zjednodušujícím a chybném uvažování. Myšlenka "je to holka, takže je nejspíše taková a taková..." je úplně stejně chybná, jako "je to vítkovičák, takže je nejspíše takový a takový...".

A právě toto škatulkování, nálepkování a profilování je zásadní problém, který může negativně ovlivnit jak ženy, tak muže.

PROČ JSOU TYTO STEREOTYPY TAK PROBLEMATICKÉ?

Pokud na základě jejich pohlaví přiřadíme sportovcům (či lidem obecně) určité vlastnosti, nutně to pak ovlivní náš pohled na ně. Budeme skrze tuto nálepkou interpretovat jejich projevy a výkony, budeme s nimi jinak komunikovat a mít k nim celkově jiný přístup. A to pak zase zpětně ovlivní jejich chování, jejich projevy a potenciálně i výkony.

Jde o dobře známý jev, souhrnně označovaný jako "sebenaplňující se předpověď", (viz také "pygmalion efekt" a "golem efekt"). Je často spojován s oblastí managementu či školství – zjednodušeně řečeno, pokud si například učitel zařadí studenta do škatulky „skrytý talent“, bude se k němu chovat takovým způsobem, že jeho výkony skutečně půjdou nahoru, i když se ve skutečnosti jedná o průměrného studenta (Jussim a Harber, 2005).

Jak k něčemu takovému dochází? Představte si to sami - pokud byste doučovali dítě matematiku, chovali byste se k němu jinak, kdyby vám bylo řečeno, že sice aktuální látku nezvládá, ale ve skutečnosti je to geniální dítě? Nejspíše ano – i přes aktuální neúspěchy byste stále hledali jiné strategie, jak dítě zaujmout, nikdy byste si neřekli „on na to prostě nemá“, protože byste počítali s tím, že na to má. Možná byste tomuto "geniálnímu" dítěti záměrně zkoušeli ukázat zajímavé, byť náročnější úlohy, protože byste chtěli vyprovokovat jeho dřímající potenciál. Tento přístup a větší podněcování z vaší strany by pak dítě více rozvíjelo, i kdyby vůbec o "skrytého génia" nešlo.

Kdežto kdyby vám bylo řečeno, že dítě látku nezvládá a jeho potenciál na další pokrok je zcela minimální, možná byste zvolili jiný přístup, zaměřili se spíše na jednodušší úlohy, aby toto "slabé" dítě u těch obtížnějších zbytečně nemuselo zažívat pocit neúspěchu. Tím byste ale zároveň toto dítě mnohem méně rozvíjeli, protože jednoduché úlohy by jej neposouvaly vpřed, ale spíše udržovaly na úrovni, na které již nyní je. I kdyby pak šlo o dítě, jehož potenciál na pokrok je na zcela normální úrovni, tímto přístupem byste jeho vývoj brzdili.

Stejný princip se může projevovat v okamžiku, kdy budeme k chlapcům a dívkám přistupovat jinak na základě stereotypů, které jsou s nimi spojeny. Když se chlapci nebude dařit zvládat výkonnostní tlak, budeme uvažovat formou „zatím se mu to nedaří, ale když na tom budeme dále pracovat, překoná to, protože jako kluk k tomu má předpoklady“.

Když se dívce nebude dařit zvládat výkonnostní tlak, budeme uvažovat formou „no jo, holka, tak to s nimi prostě je“. Drobné rozdíly v komunikaci, v přístupu či v příkladech, které jsou chlapcům a dívkám předkládány, pak mohou mít ve finále zcela zásadní dopad.

Stereotypní uvažování trenérů, rodičů, fanoušků či funkcionářů tak může vytvářet podmínky, ve kterých se nakonec tyto stereotypy skutečně začnou potvrzovat. A platí to i v oblasti kvality sportovního výkonu.

Jako ilustraci lze zmínit výzkum, který se zabýval tím, zda mezi ženami a muži bude rozdíl v provedení určitého náročného pohybového cvičení. Pokud se účastníkům před úkolem řeklo, že pohlaví nehraje v kvalitě výkonu žádnou roli, výkony obou skupin byly na stejné úrovni. Pokud se účastníkům oznámilo, že ženy v tomto úkolu obvykle podávají slabší výkon, než muži, tento výsledek se skutečně projevil (Hively a El-Alayli, 2014).

Tento jev - "ohrožení stereotypem" - je podložen řadou výzkumných poznatků (Stone, Chalabaev a Harrison, 2011).

Ze sportovně-psychologického hlediska lze zmínit i jednoduché vysvětlení, proč ke snížení kvality výkonu v podobné situaci dochází. Pokud je vlivem stereotypu sportovkyně vystavena zvýšené hrozbě selhání (tedy, pohybuje se v prostředí, které jí dává najevo, že jako žena je labilnější a náchylnější k selháním pod zvýšeným tlakem), dojde v nátlakových situacích k častějšímu výskytu tzv. vyhybové motivace ("hlavně neudělat chybu"). Toto "vyhýbání se chybě" je pak velkou překážkou v tom, aby sportovec či sportovkyně předvedla svůj standardní výkon.

Tedy, sportovkyně pak v těchto podmínkách sice skutečně mohou častěji pod tlakem podat zhoršený výkon, ale ne proto, že jsou to "křehké, tlak nezvládající ženy", ale proto, že byly vystaveny jiným podmínkám a jinému tlaku, než muži, kterých se tato konkrétní "hrozba stereotypem" týká méně.

VLIV STEREOTYPŮ NA MUŽE

Stereotypy o psychicky odolných mužích a křehkých ženách neovlivňují jen sportovkyně, ale i sportovce. Pokud je sportovec veden k přesvědčení, že muži mají přirozenou schopnost zvládat tlak a že jakákoli forma slabosti je primárně ženská doména, bude čelit velké bariéře, bránící mu o svých případných obtížích otevřeně mluvit.

Realita je taková, že každý sportovec je někdy nervózní, že téměř žádný sportovec není schopen konzistentně prodávat svůj stoprocentní potenciál a že dlouhodobý tlak a stres vrcholového sportu se podepisuje na sportovcích obou pohlaví. Sám autor původního článku uvádí k tomuto tématu příklad z mužského sportu:

Markus Babbel se přiznává: „... ve finále Ligy mistrů v roce 1999 jsem byl mentálně úplně vyřízený. Byl jsem dokonce rád, když Manchester United v nastavení rozhodl. Za stavu 1:1 jsem si říkal: Ó ne, teď ještě prodloužení! Už nemůžu! Gól na 1:2 (v náš neprospěch) znamenal skoro vysvobození...“ Promiňte mi tedy hned na začátek otázku: Je tohle dobré pro ženy? (Haník, 2018)

Proč skákat v této úvaze rovnou k ženám? Proč se u tohoto výroku nezastavit a nezeptat se: Je tohle dobré pro muže? Není snad ani potřeba poukazovat na konkrétní příklady toho, jak prožívaný tlak a stres vedl u mužů-sportovců k tragickým důsledkům. Proč nemluvit o tomto tématu? Je to totiž problematika, které je celosvětově čím dál aktuálnější.

V loňském roce se například jedním z hlavních propagátorů větší otevřenosti mužů-sportovců z hlediska prožívaných psychických problémů stal Chris Kirkland, anglický fotbalový brankář, dříve působící v Liverpoolu či Wiganu. Sám totiž prošel složitým obdobím, ve kterém bojoval s úzkostí.

"Dostalo se to do bodu, kdy jsem se nemohl dočkat, až konečně budu spát a nechtěl jsem se ráno probudit, protože to zase všechno začne znovu." (Stone a Bysouth, 2017)

Kvůli těmto obtížím nakonec musel přerušit svou kariéru. Jeho stav se zlepšil, když vyhledal pomoc skrze Asociaci profesionálních hráčů a navázal kontakt s příslušnými odborníky.

"Nestyděte se mluvit. Vždy se najdou lidé, kteří si z vás budou utahovat, ale tihle lidé jsou zbabělci a stydět by se měli oni. Když jsem o tom začal mluvit, věci začaly být jasnější a najdou se lidé, kteří vám pomohou." (Stone a Bysouth, 2017)

Nyní se snaží přesvědčit ostatní hráče, aby na vyhledání pomoci nečekali tak dlouho, jako on.

"Myslím, že lidé kolem fotbalu si uvědomili, o jak obrovský problém se jedná. Dříve se toho nedělalo dost. Samotná Asociace profesionálních hráčů to přiznává. Nyní ale zavádějí taková opatření, aby zajistili, že hráči budou mít k dispozici pomoc. Vědí, že mají velký problém a dělají to nejlepší, aby se ho pokusili vyřešit." (Stone a Bysouth, 2017)

Ve vrcholovém sportu je tedy nutné myslet na to, jak sportovce ovlivňuje enormní tlak, kterému jsou vystaveni a poskytnout všem zúčastněným možnosti, jak případné problémy mohou řešit. Rozhodně se to ale netýká více žen, než mužů. A čím déle se bude udržovat stereotyp o tom, že "chlapi se s tlakem prostě umí přirozeně vypořádat", tím je větší pravděpodobnost, že muži-sportovci o svých problémech raději mluvit nebudou - protože "brečí jen holky".

Jedním z typických stereotypů ve sportu je i to, že dívčí/ženské kolektivy jsou špatné (dochází k vzájemnému pomlouvání, rivalitě, naschválnům) kdežto ty klučičí/mužské jsou lepší, protože kluci si mezi sebou problémy vyřikají a jsou celkově férovější a upřímnější.

Jestli je něco ukázkou naprosté dysfunkčnosti kolektivu, je to šikana. Ta je, bohužel, akutním problémem jak ve sportovních, tak i školních kolektivech. A rozhodně se s ní nesetkáváme pouze v kolektivech dívčích. Se šikanou mají naopak větší zkušenost chlapci (Silva a kol., 2013).

Pokud se trenér, rodiče či třeba učitel drží stereotypu "kluci si to mezi sebou vyřikají sami", může to vést k přehlížení prvotních projevů nefunkčního kolektivu, či bagatelizaci problémů, se kterými přijdou samotní členové skupiny. Obrázek o bezproblémových mužských kolektivech pak vůbec nemusí vycházet z reality, ale z toho, že se problémy uvnitř těchto skupin vůbec nedostanou "ven", protože se předpokládá, že není potřeba nic řešit. Stereotypní uvažování je pak brzdou v optimální práci se sportovními kolektivy.

STEREOTYPY A RŮSTOVÝ PŘÍSTUP

Přístup, se kterým článek pracuje, tedy „ženy jsou prostě takové“ a "muži jsou prostě takoví" je v rozporu se základním principem, který by měl být u mladých lidí rozvíjen – tedy, že když na sobě budou efektivně pracovat, mohou se zlepšit v jakékoli schopnosti, ať už fyzické, technické či mentální - tzv. růstový přístup (Dweck, 2007).

To, jak je například člověk schopen zvládat tlak, je mentální dovednost, kterou lze rozvíjet, nikoli fixní vlastnost, se kterou se buď narodí, či nikoli.

I kdybychom se tedy drželi stereotypního uvažování - "dívky a ženy hůře snášejí tlak" - jediné, co by to mělo znamenat, je to, že by se na rozvoj této oblasti u dívek měli více zaměřit jejich rodiče, trenéři a učitelé. Každý se může naučit lépe zvládat tlak. Každý se může naučit napadat své iracionální myšlenky. Každý se může naučit efektivněji reagovat na nával agresivity. Bez ohledu na pohlaví.

Je nutné u mladých lidí rozvíjet přístup, který je povede k přesvědčení, že o tom, jak budou schopni zvládat výkonnostní tlak či jakých úspěchů mohou v nejrůznějších oblastech dosáhnout, nerozhoduje jejich pohlaví a tedy to, jak se narodili ("já jsem prostě takový/á"), ale vynaložená snaha, vůle a odhodlání své dovednosti posunout vpřed. Stereotypy o fixním mužském a ženském principu pak jsou s tímto přístupem v logickém rozporu.

KŘEHKÁ TĚLA A MATEŘSTVÍ

Celkové vyznění článku, tedy že vrcholový sport není pro ženy ze zdravotních a mentálních důvodů vhodný, není ničím novým. Naopak, jde o myšlenku vpravdě archaickou. Na prvních moderních OH v roce 1896, stejně jako na těch antických, nemohly startovat ženy. Jedním z hlavních důvodů byla právě představa, že by vrcholový sport negativně ovlivnil jejich zdraví a schopnost mít děti (UN Division for the Advancement of Women, 2007).

V průběhu dalších let se tento argument pochopitelně podařilo vyvrátit a v dnešní době hlavní mezinárodní organizace ženský sport (včetně toho vrcholového) podporují z přesně opačných důvodů - protože pomáhá zlepšovat zdravotní stav a rozvíjí důležité mentální schopnosti (Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1701, 2005; UN Division for the Advancement of Women, 2007).

Řada myšlenek, uvedených v článku, tak navazuje na nyní již historické argumenty a názory, které stály (a bohužel stále stojí) na pozadí diskriminace žen v celé řadě oblastí - nejen té sportovní.

Je nutné zdůraznit, že to, že byly vyvráceny dřívější zkroucené představy o škodlivosti vrcholového sportu pro ženy, opět neznamená, že jsme "všichni stejní". Z hlediska zdravotních rizik ve sportu je skutečně možné najít mezi muži a ženami určité rozdíly. Například ve výzkumu, zaměřujícím se na porovnání zdravotních obtíží u mladých sportovců a sportovkyň (5-17 let), bylo zaznamenáno několik statisticky signifikantních rozdílů.

Traumatické zranění se častěji vyskytovalo u chlapců než u dívek, u kterých se naopak o něco častěji vyskytovalo zranění z přetížení. Zranění horních končetin bylo častější u chlapců, zranění dolních končetin zase u dívek. Rozdíly nebyly nalezeny u zranění křížových vazů (Stracciolini a kol., 2014).

Ve studii, zaměřené na porovnání zranění u dospělých sportovců, byly také zaznamenány určité rozdíly - ženy měly například častější výskyt zranění kotníku, muži zase stehenního svalu (Ristolainen a kol., 2009).

Určité rozdíly ve zdravotních rizicích tedy existují, ale nelze z nich dojít k závěru, že ženy nejsou na vrcholový sport "stavěny". Je vhodné o rozdílech vědět a podniknout v tomto směru ještě podrobnější studie, aby se mohli trenéři, fyzioterapeuti a ostatně i samotní sportovci a sportovkyně lépe zorientovat v možnostech, jak předcházet některým častějším zraněním, ale i zde je nutné pracovat s individuálními rozdíly - v tělesné konstituci a řadě dalších vlastností.

V článku se rovněž objevují zmínky o mateřství a "jinak tikajících biologických hodinách" jakožto argumenty, proč pro ženy není vrcholový sport vhodný.

Problematika mateřství se za několik posledních generací výrazně vyvíjí. Na počátku devadesátých let rodily české ženy v průměru před dosažením 25 let, aktuální průměr je 30 let (ČSÚ, 2017).

Takže vrcholová sportovkyně, která případné založení rodiny nechává až na dobu po skončení aktivní kariéry někdy mezi 30-35 lety, nikterak výjimečně nevybočuje z celospolečenského trendu.

Pokud pak sportovkyně chce rodinu založit již během aktivní sportovní kariéry, je to rozhodně možné, byť je nutné zvážit, nakolik sportovní svazy a organizace těmto sportovkyním vytvářejí vhodné podmínky, které jim umožní se k vrcholovému sportu po narození dítěte opět vrátit.

V čerstvé historii si pak každý sportovní fanoušek vybaví hned několik příkladů fenomenálních úspěchů českých či světových sportovkyň poté, co se ke sportu vrátili po narození dítěte.

Pro údajnou nevhodnost (či dokonce nemožnost) kombinace vrcholového sportu s mateřskou rolí tedy hovoří opět spíše stereotypy, než reálné poznatky.

PROČ TYTO STEREOTYPY STÁLE PŘETRVÁVAJÍ?

Pokud jsou tyto stereotypy o rozdílech mezi muži a ženami a o ženských sportovních limitech (zaměření na remízu, neschopnost "konfrontačního přístupu") tak přehnané, proč se ve společnosti stále udržují a čím jsou posilovány?

Již výše byla zmíněna tzv. sebenaplňující se předpověď, tedy to, že když se k někomu chováme s určitými předpoklady, zvyšuje se šance, že se tyto předpoklady skutečně potvrdí. Jde tedy rozhodně najít sportovkyně či ženské sportovní týmy, které i vlivem

stereotypního očekávání (ať už ze strany trenérů, rodičů, ale nakonec třeba i svých vlastních) přesně odpovídají těmto stereotypním představám. A právě na tyto sportovkyně a na zkušenost s těmito týmy pak budou poukazovat zastánci "ženského a mužského principu".

Každý člověk totiž interpretuje dění kolem sebe tak, aby to zapadlo do jeho systému hodnot (tzv. konfirmační zkreslení). Tedy, pravicový volič bude číst jiná média a spíše klikne na jiné titulky článků, než volič levicový. Kuřáka zaujme více příběh o stoleté náruživé kuřačce, která je zdravá jako řípa, než výzkum o negativních vlivech kouření. A člověk, který je přesvědčen o mužském a ženském psychickém principu, bude přirozeně interpretovat získávané informace takovým způsobem, který odpovídá jeho postojům.

Když kupříkladu budou některé sportovkyně ve svém sportu dominovat a prokazovat velkou psychickou odolnost, budou označovány za "neženy" (či, jak uvádí autor v článku, "babochlapy") - tak, aby tyto informace mohly zapadnout do úvah o remízu-chtivých ženách, které nerady soutěží. Stereotyp tímto způsobem může nadále přetrvávat, byť byl vystaven informacím, které by ho měly pomoci vyvrátit.

Dalším důvodem, proč se může ve sportu udržovat stereotypní uvažování o ženách, je to, jak malé zastoupení mají v jeho přidružených rovinách. Ať už jde o rozhodčí, trenérky, manažerky, novinářky a komentátorky či třeba ženy ve vedení sportovních asociací. Sport je z tohoto pohledu zatím dominantně mužským světem, což vytváří optimální podmínky pro udržování mýtů o obrovských rozdílech mezi muži a ženami.

V materiálu OSN z roku 2007, který se zabývá postavením žen ve sportu (UN Division for the Advancement of Women, 2007), je Česká republika zmíněna dvakrát – jednou právě jako příklad minimálního zastoupení žen ve vedení sportovních asociací (8%) a podruhé v kontextu sexuálního obtěžování, se kterým se sportovkyně setkávají (více viz Fasting a Knorre, 2005). Pokud je něčemu nutné z hlediska žen ve sportu věnovat zvýšenou pozornost, měla by to být právě tato dvě témata - nikoli to, jestli je vrcholový sport pro ženy vlastně vhodný.

Stereotypy dále mohou vycházet i z chybné interpretace výkonnostních rozdílů mezi muži a ženami. Když se někdo například podívá na kvalitu mužského a ženského fotbalového zápasu, rozdíl, který uvidí, může připsat tomu, že ženy na vrcholový sport prostě nemají tak dobré předpoklady.

Je však nutné podívat se na mužský a ženský sport v kontextu toho, v jaké fázi vývoje se nacházejí. Není možné ignorovat skutečnost, že ženám dlouhou dobu vůbec nebylo umožněno některé sporty provozovat, či je provozovat na stejné úrovni, jako muži.

Jak již bylo zmíněno, na OH v roce 1896 nemohly ženy startovat vůbec. Teprve v roce 2012, se zařazením ženského boxu, měly ženy své zastoupení na OH ve všech sportovních disciplínách.

Jeden z pilířů vývoje sportovců v USA, tedy univerzitní sportovní programy, se pro muže začaly utvářet v polovině 19. století, kdežto ty ženské až po druhé světové válce.

Na Bostonském maratónu, který se poprvé běžel v roce 1896, mohly poprvé oficiálně startovat ženy až v roce 1972.

S těmito a mnoha dalšími změnami a otevřenějšími možnostmi pak souvisí i nárůst sportujících dívek a žen v nejrůznějších disciplínách.

Když zůstaneme u zmíněného Bostonského maratónu, v roce 1972 se jej zúčastnilo celkem osm žen. V roce 2016 to bylo již dvanáct tisíc žen (přibližně 44% z celkového počtu účastníků).

S nárůstem sportujících žen a s rozvojem sportovních příležitostí pak jde ruku v ruce i zlepšování jejich výkonnosti. V časovém úseku mezi polovinou sedmdesátých let minulého století a začátkem nového tisíciletí se mužský rekordní čas na maratónu zlepšil o pět minut. Ženský rekord se v tomto období zlepšil o půl hodiny (Brown, 2017).

Ano, stále je rekordní ženský čas pomalejší, než ten mužský (a možná vždy bude), ale sblížení těchto rozdílů je viditelné napříč nejrůznějšími sportovními disciplínami. Zejména v některých extrémních vytrvalostních sportech je pak dokonce možné sledovat nárůst úspěšných žen i ve smíšených závodech - například na dvou ze tří nejslavnějších dálkových plaveckých tras jsou ženy schopny podávat lepší časy, než muži (Knechtle, Rosemann a Rüst, 2015).

Lze uvést i příklad Lael Wilcox, která se v roce 2016 stala první ženou, která zvítězila v závodě Trans Am (cyklistický vytrvalostní závod napříč USA, s celkovou délkou 6800 km). První pozici získala až v poslední den závodu (tedy osmnáctý), kdy v noci předjela do té doby vedoucího Steffena Streicha. K tomuto incidentu se váže i jedna úsměvná anekdota - když byl dojet, Steffen Streich údajně Lael Wilcox nabídl, aby do cíle dojeli společně, načež se mu dostalo odpovědi "ani náhodou, je to závod" (Brown, 2017).

V celkovém pohledu na věc jde stále o výjimky a muži jsou schopni podávat v průměru lepší výkony. Pointou této úvahy ale není to, že ženy a muži jsou aktuálně ve všem výkonnostně srovnatelní, ale to, že když jsou ženám poskytnuty stejné podmínky a příležitosti (což se dlouhou dobu nedělo a někdy stále neděje), jsou také schopny předvádět skvělé a bariéry-bořící sportovní výkony. A to i v disciplínách, které jsou z hlediska ženského zastoupení stále v rané fázi vývoje.

Kde až se sblížení výkonnosti v různých sportovních disciplínách zastaví je pak otázka na příští generace sportovkyň, kterým snad již budou k dispozici stejně kvalitní tréninkové podmínky a finanční programy, jako mužům.

Ženský sport si zaslouží stejný respekt, jako ten mužský. Muži na skvělé sportovní výkony nemají monopol. Ostatně, právě s tímto uvažováním a stylem komunikace souvisí i další důvod, proč se ve společnosti udržují stereotypy o mužích a ženách.

Když chce být žena ve sportu úspěšná, musí podle článku předvádět "mužskou hru" a přisvojit si typicky "mužské vlastnosti".

Sousloví "dobrý výkon" ale nelze zaměňovat za "mužský výkon", jak se tomu bohužel v těchto úvahách děje.

Na OH nezajela Ester Ledecká v super-G "mužskou jízdu", ale fenomenální jízdu. Když tenistka tvrdě pracuje na své hře, nezačne hrát "mužský tenis", ale prostě "dobrý tenis".

Absurditu tohoto uvažování a stylu komunikace lze možná lépe demonstrovat, když role zaměníme. Dle tradičních stereotypů je vaření ženská doména. Setkáváme se s tím, že by někdo skvělého šéfkuchaře zhodnotil tak, že vaří jako žena? Či že by někdo pracoval s myšlenkou, že aby se z muže vůbec skvělý kuchař mohl stát, musí si přisvojit "ženské vlastnosti"? Samozřejmě, že ne. Být špičkovým kuchařem neznamená vzdát se svého mužství. Ale stát se vrcholovou sportovkyní dle článku vyžaduje vzdát se svého ženství.

Výrok z textu o osmi "mužích bez koulí" ve finále ženské stovky na OH je už pak, dle mého názoru, vyloženě ofensivní a degradující. Ostatně už jen samotná myšlenka, že muži mají právo definovat, které ženy jsou "krásné", jaký druh pláče je u nich "podmanivý" a co je u nich naopak odpuzující, je ukázkou zastaralého, stereotypního přemýšlení, které je bohužel na pozadí celé řady dalších přetrvávajících problémů (stereotyp ženské krásy, ideálních tělesných proporcí, atd.).

(NE)ATRAKTIVITA ŽENSKÉHO SPORTU

Kromě vyjádření osobních preferencí autora k mužskému sportu je v článku rovněž mimoděk zmíněno, že ženská extraliga nikdy nebude pro diváka a média tak zajímavá, jako ta mužská.

Atraktivita sportu se odvíjí od řady faktorů. Pokud byste pustili člověku, který nikdy v životě neviděl fotbal, náhodně vybraný zápas České fotbalové ligy, je dost nepravděpodobné, že by se z něj rázem stal fotbalový fanoušek.

Teprve poté, co by zažil napínavé koncovky, krásné góly a hlavně se lépe zorientoval nejen v samotné hře, ale i v příbězích, týkajících se jednotlivých týmů a hráčů, v rivalitách a důvodech, proč právě tato neproměnná penalta je pro tohoto hráče tak emotivní, by se z něj mohl stát fanoušek daného sportu, soutěže či týmu.

Skvělé týmové i individuální výkony, dramatické koncovky, úžasné comebacky, rivality a silné příběhy - to vše je stejně tak součástí ženského sportu, jako toho mužského. Je ale obtížnější do toho ženského takto fanouškovsky proniknout, pokud je mu nový divák vystaven tak málo, že si k němu žádný bližší vztah ani nemůže stihnout vytvořit.

Že je však možné zájem o ženský sport během krátkého časového období výrazně zvýšit, pokud se podniknou potřebná opatření, je možné ilustrovat třeba na ženském fotbale v Anglii.

Kombinací řady faktorů - realizací projektů, zaměřených na přilákání většího množství dívek k fotbalu, podniknutím kroků ke zviditelnění ženských zápasů (finále ženského FA Cupu se například od roku 2015 hraje na tradičním stadionu ve Wembley, stejně jako mužské finále), každoročním nárůstem počtu vysílaných ženských zápasů na televizních

obrazovkách, větším zastoupením žen v televizních přenosech či podařeným vystoupením ženské reprezentace na MS v roce 2015, došlo k tomu, že zájem o ženský fotbal v Anglii prudce vzrostl.

Na finále ženského FA Cupu v roce 2013 bylo 4988 diváků. V roce 2017 to již bylo 35271 diváků. Každoročně vzrůstají i průměrné návštěvy ligových zápasů - a to i v nižších soutěžích. Mezi lety 2015-2016 došlo ve WSL 2, druhé nejvyšší ženské soutěži, k 30% nárůstu diváků. Stejně tak roste i zájem dívek o hraní fotbalu a Fotbalová asociace nedávno představila projekt, který by měl do roku 2020 zdvojnásobit počet dívčích a ženských fotbalových týmů - z 6000 na 12000 (FA, 2017).

Tedy, k atraktivitě ženského sportu nelze přistupovat způsobem "pro diváky a média bude vždy atraktivnější ten mužský sport". To zjistíme teprve v okamžiku, kdy se podniknou kroky pro to, aby měly ženské sporty stejnou startovní čáru, jako ty mužské, což ani v případě anglického ženského fotbalu zdaleka není dokončený projekt. A v případě většiny českých ženských sportů tento projekt ještě ani nezačal.

ZÁVĚR

Ženy a muži rozhodně nejsou stejní. Avšak zpopularizované představy o zásadních rozdílech v mužské a ženské psychice, které nejen že nejsou podloženy výzkumně, ale naopak jsou v přímém rozporu s psychologickou vědou, jsou chybné. A chybnou odpověď na určitou otázku není možné bez okolků šířit s tím, že "je to prostě můj názor". Je potřeba tuto chybnou odpověď opravit a přestat dále rozšiřovat. Vychází ze zastaralého a stereotypního způsobu uvažování, se kterým musely sportovkyně bojovat již před několika staletími. V roce 2018 by ale již na tento styl argumentace neměl být prostor.

Stereotypy o mužích a ženách, ze kterých celý článek vychází, mohou být potenciálně škodlivé pro všechny, zejména pak ale pro mladé dívky a chlapce. Sportovní prostředí by mělo být pro každého jedince, bez ohledu na pohlaví, prostorem, ve kterém se může realizovat, posouvat se vpřed jako sportovec i jako osobnost, a ověřovat si, že vůle a odhodlání jsou důležitější, než to, jak se člověk narodil. Dokud však budou přetrvávat nepotvrzené mýty o ženských tělesných a psychických limitech, nebudou k tomu mít všechny dívky a ženy stejnou příležitost.

Vrcholový sport pak s sebou přináší řadu výzev a potenciálních obtíží, ale ženy jsou na zvládnutí těchto překážek vybaveny úplně stejně, jako muži. Zaslouží si stejný respekt a obdiv, nikoli ohrnování nosu a osočování ze ztráty "něžnosti a krásy". Pokud jsou skvělí sportovci oslavou mužství, skvělé sportovkyně jsou oslavou ženství - v jeho nejmodernější podobě.

ZDROJE:

American Psychological Association. (2005). *Men and Women: No Big Difference*. Dostupné z: <http://www.apa.org/research/action/difference.aspx>

Brown, M. (2017). *The Longer the Race, the Stronger We Get*. Dostupné online z: <https://www.outsideonline.com/2169856/longer-race-stronger-we-get>

Český statistický úřad. (2017). *Aktuální populační vývoj v kostce*. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Dweck, C. (2007). *Mindset: The New Psychology of Success*. Ballantine Books.

FA Staff. (2017). *FA Plans to double women's and girls' participation by 2020*. Dostupné online z: <http://www.thefa.com/news/2017/mar/13/fa-womens-football-strategy-gameplan-for-growth-double-participation-130317>

Haník, Z. (2018). *Kauza Gabriela Koukalová: Holky chtějí remizovat aneb Ničí vrcholový sport ženy?* Dostupné online z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/86706/kauza-gabriela-koukalova-holky-chteji-remizovat-aneb-nici-vrcholovy-sport-zeny.html>

Hively, K., El-Alayli, A. (2014). "You throw like a girl:" The effect of stereotype threat on women's athletic performance and gender stereotypes. *Psychology of Sport and Exercise*. Vol. 15, No. 1.

Hyde, J. S. (2005). The Gender Similarities Hypothesis. *American Psychologist*, Vol. 60, No. 6.

Jussim L, Harber KD. (2005). Teacher expectations and self-fulfilling prophecies: Knowns and unknowns, resolved and unresolved controversies. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 9, No. 2

Knechtle, B., Rosemann, T., & Rüst, C. (2015). Women cross the "Catalina Channel" faster than men. *Springerplus* (4).

Mazák, J. (2016). *V Česku určuje volební preference zejména věk a vzdělání*. Dostupné online z: http://ceskapozice.lidovky.cz/v-cesku-urcuje-volebni-preference-zejmena-vek-a-vzdelani-pkj-/tema.aspx?c=A161020_131902_pozice-tema_lube

Parlamentní shromáždění Rady Evropy. (2005). *Recommendation 1701, Discrimination against women and girls in sport*. Dostupné online z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17324&lang=en>

Ristolainen, L., Heinonen, A., Waller, B., Kujala, UM, & Kettunen, JA. (2009). Gender differences in sport injury risk and types of injuries: a retrospective twelve-month study on cross-country skiers, swimmers, long-distance runners and soccer players. *Journal of Sports Science and Medicine*. Vol. 8, No. 3.

Silva, M., Pereira, B., Mendonca, D., Nunes, B., & Oliveira, W. (2013). The Involvement of Girls and Boys with Bullying: An Analysis of Gender Differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol. 10, No. 12.

Stone, J., Chalabaev, A., & Harrison, K. (2011). The Impact of Stereotype Threat on Performance in Sports. In *Stereotype Threat: Theory, Process, and Application*. Oxford Scholarship Online.

Stone, S., Bysouth, A. (2017). *Chris Kirkland: Former England goalkeeper on dealing with his anxiety*. Dostupné online z: <https://www.bbc.com/sport/football/41599714>

Stracciolini, A., Casciano, R., Friedman H., Stein CJ., Meehan WP, & Micheli LJ. (2014). Pediatric sports injuries: a comparison of males versus females. *The American Journal of Sports Medicine*. Vol. 42, No. 4.

United Nations Division for the Advancement of Women, Department of Economic and Social Affairs. (2007). *Women 2000 and beyond: Women, Gender Equality and Sport*. Dostupné online z: https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/54__women_2000_and_beyond.pdf